

Gordiaantje:

**De stem van de New
Historians in het Israëlisch-
Palestijnse conflict**

LANDER CORLUY

Herschreven geschiedenis

Menige natie smukt haar verleden op, maakt het beeld van zichzelf fraaier dan het in werkelijkheid is. Vele landen koesteren mythes die de vaderlandse geschiedenis bevolken; deze mythes zijn vertellingen met een beperkte realiteitsbasis, maar ze dienen toch als vitale bronnen voor de nationale eenheid en de morele kracht van een land. De laatste jaren ging er in Israël echter zeer veel aandacht naar de ontkrachting en bediscussieëring van de nationale mythes. Deze discussies kwamen onder meer op gang door de geschriften van de zogenaamde New Historians. Zij staan centraal in dit artikel.

Nationale mythen zijn er in alle landen van de wereld en ze worden vaak beschouwd als de feitelijke weergave van het verleden. Ook in Israël zijn ze nadrukkelijk aanwezig. Het stereotiepe verhaal moet men altijd al kritisch benaderen, maar zeker voor Israël gaat dat op. De joods-Israëlische versie van het Israëlisch-Palestijnse conflict is immers dé versie die ook velen in het Westen en zeker in de Verenigde Staten als waarheidsgetrouw aannemen.

Meestal gaat deze vertelling ongeveer als volgt: de moderne joodse staat Israël was in 1948 een creatie van een belaagd volk dat de vervolging in Europa ontvluchtte; doordat het

overall ter wereld werd uitgewezen, kon het nergens anders terecht dan in het land dat historisch aan de joden toebehoorde.

In dat land, waar ze vreedzaam wilden samenleven met de schaarse inheemse bevolking ('het lege land'), werden de joden aangevallen. Het eerst door de lokale Arabische bevolking, die jaloers was op het succes van de joden in het 'laten bloeien van de woestijn'.

Met de oprichting van hun staat werden de joden vervolgens door een overweldigende macht van zeven Arabische legers aangevallen, maar tegen de verwachtingen in won hun kleine, op zichzelf aangewezen en ongetrainde leger de oorlog van 1948.

Na die oorlog gaven zij Israël een democratische staatsvorm, als ware het een voorpost van de westerse beschaving. Sindsdien heeft dit kleine land continu moeten vechten tegen de Arabische buurlanden voor zijn voortbestaan.

Deze visie op de geschiedenis van Israël bleek in de loop der jaren echter niet volkomen overeen te stemmen met de historische waarheid. Maar doordat zij zo sterk verbonden was met de identiteit van Israël, was het decennialang een enorm taboe om deze visie op haar waarheidsgehalte te toetsen, iets dat dan ook vrijwel nooit werd gedaan. Pas eind 1987, begin 1988 verschenen er boeken die fundamentele vragen stelden over de waarachtigheid van de geijkte versie van de Israëlische vaderlandse geschiedenis, en die tevens probeerden recht te zetten. Het was ook voor het eerst dat geschriften van een dergelijke inhoud binnen Israël de nodige aandacht kregen.

De drie boeken, *Birth of the Palestinian refugee problem 1947-1949* (1987) van de hand van Benny Morris, *Britain and the Arab-Israeli conflict 1948-1951* (1988) van Ilan Pappé en *Collusion across the Jordan: King Abdullah, the Zionist Movement*

Lander Corluy is auteur van het boek 'De Strijd om het geheugen van Israël, de New Historians en het Israëlisch-Palestijnse conflict', uitgegeven door Acco Leuven in 2003.

and the Partition of Palestine (1988) van Avi Shlaim, waren zowel qua vorm als qua inhoud revolutionair in Israël.

Inhoudelijk brachten zij informatie naar voren die haaks stond op wat elke Israëli werd geleerd op school. Daarnaast introduceerden de auteurs ook academische waarden die zij hadden leren kennen tijdens hun studie in Groot-Brittannië. In hun werkwijze was het van het hoogste belang dat een wetenschappelijk onderzoeker geen rekening diende te houden met de politieke consequenties van zijn publicaties; in de 'traditionele' geschiedschrijving was dat wél de gewoonte. Hoe de geschiedenis er na hun onderzoek ook zou blijken uit te zien, en welk beeld van Israël er ook uit naar voren zou komen, ze zouden niet aan (zelf-)censuur doen. Zo concentreerden de *New Historians*, zoals ze al snel genoemd werden, vanwege deze tweeledige vernieuwing, zich op het nauwkeurig reconstrueren van de geschiedenis.¹

Een nieuwe geest

Hoe komt het dat er in 1987-1988 ineens drie boeken verschenen die op een zeer gedegen wijze de geschiedenis van 1948 herschreven? De belangrijkste verklaring is dat enkele jaren daarvoor de Israëlische staatsarchieven (evenals de Britse en Amerikaanse) van 1948 vrijgekomen waren, waardoor de *New Historians* zich bij hun onderzoek konden baseren op tot dan toe onbekend materiaal. Daarnaast hadden er zich in het Midden-Oosten ook enkele belangrijke gebeurtenissen voorgedaan die in Israël aanleiding gaven voor een grotere ruimte voor kritiek. In 1977 was de Egyptische president Sadat, de vijand in eigen persoon, Israël komen bezoeken om vrede te sluiten; hierdoor kreeg hij in de Israëlische publieke opinie een waarlijk menselijk gelaat. Vervolgens was er de Libanon-oorlog van 1982, ook in Israël door velen gezien als een oorlog die niet noodzakelijk was voor de overleving van het land, hij kon niet omschreven worden als een oorlog met 'zuiverheid van wapens' zoals de vorige oorlogen.² Israël was voor het

eerst dader in plaats van slachtoffer en verloor hierdoor in de ogen van vele Israëli's zijn onschuld. En net voor het publiceren van de boeken van de *New Historians* brak de eerste Intifada uit. Het Palestijnse lijden werd voor het eerst in de Israëlische media getoond, wat ervoor zorgde dat een deel van de Israëli's de Palestijnen niet langer uitsluitend als dader zag maar ook als slachtoffer.

Dit alles zorgde ervoor dat in Israël een kritischer klimaat ontstond waar het om het eigen handelen in het verleden ging. De boeken van de *New Historians* kregen met name sinds 1993 enorm veel aandacht. Waren in tijden van nationaal gevaar en oorlog alle maatschappelijke geleerden gesloten, en was kritiek op de staat 'not done', in deze periode van relatieve rust zag men het tegenovergestelde fenomeen: een meer open gemeenschap die kritiek kon velen en soms zelfs aanmoedigde.

Nieuwe inzichten

Wat is nu het 'revolutionaire' in de boeken van deze historici? Zoals vermeld schreven ze alle drie over de oorlog van 1948. Ongewild staat de ontkrachting van de zogenaamde David en Goliath-mythe centraal. Deze tot voor kort algemeen aanvaarde mythe gaat ervan uit dat het kleine, slecht uitgeruste en geïsoleerde leger van Israël (David) het moest opnemen tegen het reuzenleger van de gezamenlijke Arabische landen (Goliath). Net als in het bijbelse verhaal won de kleine David op miraculeuze wijze van de reus Goliath.

Zowel het boek van Ilan Pappé als dat van Avi Shlaim ontkrachten dit verhaal. Pappé doet dit door de rol van de Britse mandaathouder te belichten. Hij toont aan dat de Israëlische versie, waarin Groot-Brittannië een pro-Arabisch beleid voert, niet klopt. De Britten waren er met hun beleid enkel op gericht de eigen belangen zoveel mogelijk te verdedigen en de Arabische landen werden dus niet gesteund door een Europese grootmacht. Shlaim ontkracht de mythe nog meer door de geheime afspraken tussen de toekomstige

Palestijnse vluchtelingen in 1949 op weg naar de Gaza-strook.

joodse staat en Transjordanië te verduidelijken. Deze twee partijen hadden immers een niet-aanvalspact gesloten; zij zouden geen vijandige militaire daden plegen buiten het gebied van Palestina dat hun door het VN-verdelingsplan van 1947 was toebedeeld. Dit verdrag zorgde ervoor dat de Israëlische troepen niets te vrezen hadden van het Transjordanse leger, destijds het grootste en best uitgeruste leger van de Arabieren. De Transjordanse afzijdigheid tijdens de oorlog zorgde voor enorme wrevel binnen de Arabische coalitie, hergeen de toch al moeilijke samenwerking tussen de Arabische bondgenoten zo goed als onmogelijk maakte.

Ook verduidelijken Pappé en Shlaim dat Israël in 1948 allermist van de kleine David was. In feite beschikte het zelfs over het sterkste leger. Alleen in de eerste weken van de oorlog waren de Arabische legers de machtigste partij. Zij beschikten over 25.000 goed bewapende soldaten, terwijl de joodse troepen wel 35.000 man sterk waren; maar slechts voor 15.000 van hen waren er wapens. Vanaf het einde van de eerste wapenstilstand op 8 juli 1948, sloeg de machtsbalans om in het voordeel van Israël. In die periode van twee maanden wist Israël immers massaal wapens te importeer-

Circa 1960: vluchtelingenkamp bij Bethlehem. In dergelijke kampen werden ook kinderen getraind in oorlogvoering.

ren uit Tsjechoslowakije. Dit maakte dat Israël medio juli 1948 over 65.000 goed bewapende soldaten beschikte, en tegen het einde van de oorlog over 96.441. De Arabische landen versterkten hun troepen eveneens, maar in veel lager tempo. Daardoor vochten er op het einde van de oorlog maar half zoveel Arabische troepen tegen de Israëlische overmacht.³

Het boek van Benny Morris uit 1987 deed echter het meeste stof opwaaien. Morris behandelt het ontstaan van het Palestijnse vluchtelingenvraagstuk. In zijn boek ondermijnt hij de 'zuiverheid van wapens'-mythe die tot dan toe in Israël de kijk op de 1948-oorlog karakteriseerde. Waarom vluchtten er 700.000 Palestijnen? In de klassieke Israëlische ver-

sie lag alle verantwoordelijkheid bij de Arabische buurlanden. De Arabische leiders zouden de Palestijnen hebben opgeroepen om hun huizen en dorpen te verlaten; hun 'vlucht' was dus een vrijwillig vertrek, dat in de ogen van de Israëli's elk recht op terugkeer voor de Palestijnen teniet deed.

De Palestijnen en Arabieren beweren daarentegen dat alle schuld voor de vlucht aan de joodse zijde ligt, doordat zij een duidelijk militair uitzettingsbeleid hebben gevoerd. Benny Morris maakt korte metten met beide versies. In zijn uiterst gedetailleerde boek, waarin hij elk van de 369 verlaten dorpen afzonderlijk bespreekt, beargumenteert hij dat de vluchtelingenstroom ontstaan is uit de chaos en het geweld die nu eenmaal eigen zijn aan een oorlog. Op deze wijze wakt Morris de indruk aan te geven dat Israël een gedeelde verantwoordelijkheid heeft met betrekking tot het ganse Palestijnse vluchtelingenvraagstuk.

Dit was dan ook de discussie die na het publiceren van zijn boek op gang kwam. Het debat betreft de vraag of Israël een aandeel heeft gehad in het *creëren* van de 700.000 Palestijnse vluchtelingen. Zo ja, dan rijst de vraag of het ook de verantwoordelijkheid deelt inzake het *oplossen* van het vluchtelingenprobleem. Morris heeft echter nooit de bedoeling gehad deze discussie te doen ontstaan, zijn enige bedoeling was het rechtzetten van een historische mythe.

Maar ondanks zijn intentie heeft het boek en de daarin vermelde argumenten steeds centraal gestaan in de discussies in Israël omtrent de verantwoordelijkheid van Israël inzake het Palestijnse vluchtelingenvraagstuk.

'Dilemma der essenties'

Omdat de boeken van de drie New Historians zo degelijk onderbouwd zijn en omdat ze hoofdzakelijk gebaseerd zijn op analyse van Israëlische bronnen, kon men in Israël niet anders dan de feitelijke conclusies overnemen. Het David-en-Goliath-verhaal rond de oorlog van 1948 bleek niet langer houdbaar: het sterkste leger behaalde de overwinning. De intense en uitgebreide discussies die de geschriften van de New Historians telkens oproepen, draaien dan ook meestal niet rond de feitelijke inhoud van hun boeken, maar betreffen de consequenties van deze veranderde kijk op de geschiedenis. Als historisch onderzoek bijvoorbeeld aan zou tonen dat Israël tijdens de Suez-crisis in 1956 geen oorlog nodig had om zijn voortbestaan te garanderen, maar deze oorlog voerde om expansionistische en economische redenen, dan kan men niet langer staande houden dat Israël pas in de Libanon-oorlog van 1982 zijn onschuld verloor. Het ontkrachten van fundamentele mythen in Israël, zo grondig als de New Historians doen, stelt dan ook allerlei zaken ter discussie die soms ver verwijderd zijn van de conclusies op zich.

Een voorbeeld. Onder impuls van de New Historians komt een van de meest fundamentele vragen rond de joodse staat opnieuw naar voren: het dilemma of Israël het pad van de etnocratie volgt, dan wel de weg kiest van de volwaardige democratie, inclusief grondwet en gelijkwaardigheid van al haar burgers. Deze kernkwestie wordt in Israël het 'dilemma der essenties' genoemd. De New Historians hebben met hun werk indirect vragen doen rijzen omtrent de eigenheid, de identiteit en de morele superioriteit van de joodse staat; kwesties die felle controverses uitlokten.

In de media was er telkens veel belangstelling voor de publicaties; voor- en tegenstanders discussieerden intens. De inzichten van de New Historians werden door anderen opgepikt en overgenomen. Een frappant voorbeeld van de nieuwe beeldvorming in Israël over de eigen identiteit, was de door de staatstelevisie vervaardigde documentairereeks *T'Kuma*, die in 1998 bij het vijftigjarige bestaan van Israël werd uitgezonden. In de aflevering die het ontstaan van de Palestijnse vluchtelingen behandelde – op zich al zeer opmerkelijk – werd niet langer verkondigd dat de Palestijnen in 1948 vrijwillig Israël hadden verlaten, maar klonken duidelijk de bevindingen van Morris door. Zo bracht de massaal bekeken reeks de herschrijving van de nationale geschiedenis in de Israëliëse huiskamers.

Halverwege de jaren negentig kwamen de conclusies van Benny Morris, Ilan Pappé en Avi Shlaim over oorlog van 1948 ook in de schoolboeken terecht. Hierbij dient wel gezegd dat enkele jaren later, toen Likoeed weer aan de macht kwam, die boeken meteen weer uit de boekenlijsten geschrapt werden. De invloed van de New Historians is vooral in de academische wereld groot geweest. Zij hebben een volgende generatie onderzoekers geïnspireerd, die meer doen dan het ontcrachten van mythen; zij nemen ook een duidelijk politiek geëngageerd standpunt in, en trachten dit standpunt met hun academisch werk zo goed mogelijk te onderbouwen.⁴

Beperkte invloed?

Desondanks moeten we concluderen dat de visie van de New Historians in het brede politieke en maatschappelijke veld nog steeds een marginale positie inneemt. Hun directe invloed op het beleid in Israël is minimaal. Hun grote verdienste blijft echter dat hun publicaties in Israël voor het eerst echt de knuppel in het hoenderhok gooiden. De New Historians strijden als academici ervoor om vanuit een apolitiek standpunt aan wetenschap te doen. Daarom stapten ze uit de 'alles voor Israël'-ideologie. Die ideologie speelde tot dan toe een centrale rol. Het ontmythologiseren van de Israëliëse geschiedenis is uiterst belangrijk. De traditionele geschiedschrijving leverde vaak de bouwstenen voor de zionistische ideologie, en dus betekent het ontcrachten van deze historiografie tevens het ondermijnen van die ideologie. Daarnaast deinsden de New Historians ook niet terug voor de complexiteit van het conflict, wat tot verdere nuancering van het beeld van zichzelf en van de vijand heeft geleid.

Mijn persoonlijke overtuiging is dan ook dat verzoening en een rechtvaardige vrede pas kansen krijgen op het moment dat beide partijen mythe en ideologie achterwege laten en vervangen door historische feiten en een scherp kritisch beeld van de werkelijkheid en van zichzelf, twee zaken die de New Historians aan de Israëliëse zijde van het conflict de laatste vijftien jaar hebben trachten te verwezenlijken.

Noten

- 1 Het feit dat ze onder de naam New Historians bekend zijn wil niet zeggen dat ze een groepering vormen, er zijn te grote verschillen op verscheidene vlakken om dit mogelijk te maken.
- 2 Dit is een letterlijke vertaling van de engelse term 'purity of arms', waarmee bedoeld wordt dat de wapens en de militaire macht enkel gebruikt worden ter verdediging van het eigen volk. Militaire macht dus als een vorm van zelfverdediging en dit tegen een groter kwaad. Dit maakt dat het geweld in de ogen van velen enigszins moreel te verantwoorden valt en zodoende

Literatuur

Naast de drie in dit artikel genoemde boeken van de New Historians zijn ook volgende titels van uitermate belang voor een goed begrip van het behandelde onderwerp:

- Marc H. Ellis, *Israel and Palestine, out of the ashes*, 2002.
- Norman G. Finkelstein, *Image and reality of the Israeli-Palestine conflict*, 2001.
- Nur Masalha, *Imperial Israel and the Palestinians: The politics of expansion*, 2000.
- Ilan Pappé, *The Israel-Palestine question*, 1999.
- Eugene L. Rogan en Avi Shlaim, *The War for Palestine, rewriting the history of 1948*, 2001.
- Avi Shlaim, *The Iron Wall*, 2000.
- Laurence J. Silberstein, *The Postzionism debates. Knowledge and power in Israeli culture*, 1999.

Voor een bredere kijk op het conflict zijn naast bovenstaande boeken ook de volgende boeken aan te raden:

- Amira Hass, *Drinkend uit de zee van Gaza, dagen en nachten in een belegerd land*, 2002.
- Anja Meulenbelt, *Het beroofde land*, 2000 en *De tweede intifada*, 2001.
- Majed Nassar en Nassar Ibrahim, *The Palestinian Intifada, cry freedom*, 2002.
- Edward Said en Christopher Hitchens, *Blaming the victims, spurious scholarship and the Palestinian question*, 1998.
- Zeev Sternhell, *Founding myths of Israel*, 1996.

omschreven wordt met de term 'zuiverheid van wapens'.

- 3 De verschillende redenen hiervoor worden in hoofdstuk 6 van mijn boek *De strijd om het geheugen van Israël, de New Historians en het Israëliësch-Palestijns conflict* grondig uitgewerkt.
- 4 Voorbeelden hiervan zijn onder meer Norman Finkelstein, Amnon Raz-Krakotzkin, Gershon Shafir en Hannan Hever.